

ORTA ÇAĞ'DA DOĞA VE BİTKİ TEMSİLLERİ: MAHLUKATNAMELERDEN HERBARYUMLARA GEÇİŞ

REPRESENTATION OF NATURE AND PLANTS IN THE MIDDLE
AGES: TRANSITION FROM BESTIARIES TO HERBARIUMS

ÖĞR. GÖR. HURİ KİRİŞ BÜYÜKGÜNER

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü
huri.kiris@msgsu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7318-9348

ARŞ. GÖR. (DOÇ.) EMİNE BEGÜM SAVÇIN

Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü
begum.savcin@kocaeli.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5305-2267

Öz: Makale, Orta Çağ'dan Rönesans'ın sonuna kadar olan dönemde bitki temsillerindeki değişimi incelemektedir. Çalışma, antik kaynaklardan ilham alan Orta Çağ mahlukatnamelerinden Rönesans dönemi bilimsel botanik çalışmaları ile herbaryumlara geçişi odak noktasına almaktadır. Bu dönüşümü şekillendiren kültürel, sosyal ve entelektüel faktörlere değinmekte ve bu faktörlerin bitki temsillerine etkilerini incelemektedir.

Makalede, bu zaman aralığında bitkilerin tasvirinde kullanılan tekniklerin ve görsel dilin evrimi analiz edilmektedir. Bitki temsiline daha sistemli bir yaklaşım olan botanik kitaplarının ortaya çıkışı araştırılmakta ve bu dönemin büyüyen bilimsel eğilimi yansıtılmaktadır. Antik dönemden miras alınan, doğaya yaklaşım ve biçim dünyasının Rönesans döneminde değişime uğradığı, sembolik, alegorik ve dini anlamların bilimsel gözlem biçimleri içinde çözüldüğü ortaya çıkmaktadır. Bu görsel dönüşüm, seküler dünyanın inşasında önemli bir rol oynayarak, zaman içinde doğadan elde edilen bilginin bilimselleşmesine katkıda bulunmuştur.

Bu çalışma, doğa ve bitkilerin temsili alanında gerçekleşen kültürel, entelektüel ve görsel dönüşümleri daha derinlemesine anlamamıza katkıda bulunan bir inceleme sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Orta Çağ, Doğa, Mahlukatname, Herbaryum, Sembolizm, Botanik.

Abstract: *The article examines the changes in plant representations from the Middle Ages to the end of the Renaissance period. This study specifically focuses on the transition from medieval bestiaries inspired by ancient sources to the Renaissance-era scientific botanical studies and herbaria. It delves into the cultural, social, and intellectual factors that have shaped this transformation and scrutinizes their impact on plant depictions.*

In the article, the evolution of techniques and visual language used in depicting plants during this time period are analyzed. The emergence of botanical books as a more systematic approach to plant representation is investigated, reflecting the growing scientific inclination of the era. It becomes evident that the approach to visual representation of nature inherited from antiquity underwent a transformation during the Renaissance period, with symbolic, allegorical, and religious meanings being systematically deciphered within the framework of scientific observation.

This visual transformation played a significant role in the construction of the secular world and contributed to the gradual scientification of knowledge derived from nature over time. This study provides an in-depth examination that contributes to a deeper understanding of the cultural, intellectual, and visual transformations in the representation of nature and plants.

Keywords: *Middle Ages, Nature, Bestiary, Herbarium, Symbolism, Botany.*

Giriş

Orta Çağ, doğanın ve bitkilerin incelenmesi ve temsili dahil olmak üzere önemli entelektüel ve kültürel dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde, doğal dünyanın anlaşılması, dini inançlar, sembolizm ve bilgi arayışıyla iç içe geçmiştir. Orta Çağ'da popüler olan mahlukatnameler, bitkiler ve hayvanlar dahil doğanın çeşitli yönlerini tasvir etmek ve yorumlamak konusunda önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte, Orta Çağ ilerledikçe, bitki temsiliyetinde daha sistemli ve bilimsel bir yaklaşıma doğru belirgin bir geçiş gözlemlenmiş ve bu dönüşüm bitki kitaplarının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Makale kapsamında, Orta Çağ'da doğanın ve bitkilerin temsili, mahlukatnamelerden bitki kitaplarına geçişin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu geçişin etkilediği kültürel, sosyal ve entelektüel faktörler araştırılmakta ve bitkilerin tasvirinde kullanılan tekniklerin ve görsel dilin nasıl evrildiği incelenmektedir. Mahlukatnamelerin doğal dünyayı anlama sürecindeki önemi ve ardından daha bilimsel bir botanik yaklaşım olarak yükselen bitki kitaplarının ortaya çıkışı ele alınarak, Orta Çağ toplumunun doğa algısındaki değişimin aydınlatılması amaçlanmaktadır.

Makalenin bağlamını belirlemek için Orta Çağ'ın tarihsel arka planı ve Orta Çağ kültüründe doğanın önemi kısaca ele alınacaktır. Makale kapsamında özellikle bitkilerin temsil biçimleri analiz edilirken, doğanın genel bağlamını da göz önünde bulunduracaktır. Ayrıca, bu makalenin amaçları arasında, sözü edilen geçişin ardındaki motivasyonları belirlemek, bitki kitaplarında kullanılan teknikleri ve görsel dili keşfetmek ve bu değişimin Orta Çağ toplumunun doğa anlayışı ve doğayı kavramsallaştırması üzerindeki etkisini değerlendirmek yer almaktadır.

Yöntem

Araştırma sürecinde literatür taraması çeşitli veri toplama teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Orta Çağ'a ait el yazmaları, mahlukatnameler, herbaryumlar ve botanik çalışmalarını içeren birincil kaynaklar, kütüphaneler, arşivler ve dijital veri tabanlarından temin edilmiştir. Özellikle bitkileri tasvir eden el yazmaları ve illüstrasyonlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca, konuya ilişkin kapsamlı bir anlayış sağlamak için bilimsel makaleler, kitaplar ve akademik çalışmalar gibi ikincil kaynaklar da kullanılmıştır.

Araştırma yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel analiz ve hermeneutik yaklaşım olarak belirlenmiştir. Betimsel analizde elde edilen verilerin temalara göre sınıflanıp okuyucuya yorumlanıp sunulması gerekir.

Bu aşamadan önce elde edilen bulguların neden-sonuç ilişkisi içerisinde ve olgular arasında karşılaştırmalar yapılmalıdır. Hedeflenen çalışmanın içeriğinin oluşturulmasında belirlenen çerçevenin oluşturulması için veri başlıklarının tematik düzenlemesi yapılabilmesi için betimsel analiz yöntemi kullanılır (Karataş, 2015, s. 73).

Hermeneutik yaklaşım sosyal bilimlerde kullanılan bir araştırma yöntemidir.

İlk kullanıldığı alan ise kutsal metinlerin analizi sırasında gerçekleşir. Çünkü kutsal metinler anlaşılması güç ve anlaşılamayan bölümlerin de anlamlandırılması için yorumlamaya dayalı bir yaklaşım gerekmekteydi. Zaman içerisinde anlama ve yorumlamaya dayalı bu yaklaşım sanat, sosyoloji, tarih, edebiyat eserlerinin analizlerinde de kullanılmıştır” (Ulusoy, 2009, s. 52).

Veri analizi sürecinde toplanan kaynaklar incelenmiş ve yorumlanmıştır. Bitkilerin mahlukatnameler ve herbaryumlarda temsil edilirken kullanılan teknikleri, stilleri ve sembolizmin açıklaması için görsel analiz yapılmıştır. Benzer içeriklere sahip yapıtlarda kullanılan biçim çözümlenmeleri, çizgi, renk, kompozisyon anlayışları ve işaret edilen varlıkların temsilinde başvurulan yöntemler (kopyalama, gözlem, anlatılardan yola çıkılarak görselleştirme vb.) karşılaştırılmıştır. Orta Çağ'daki bitki temsillerini çevreleyen kültürel, dini ve bilimsel bağlamları anlamak için metin analizi yapılmıştır. İçerik, yapı ve görsel dil açısından mahlukatnameler ile herbaryumlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Toplanan verilerin yorumlanması ve sentezi, mahlukatnamelerden herbaryumlara geçişi etkileyen desenleri, temaları ve ana bulguları belirlemek için yapılmıştır. Veriler, araştırma hedefleri ve soruları doğrultusunda incelenmiştir. Bitki temsillerinde etkili olan kültürel, dini ve bilimsel faktörler arasındaki bağlantılar kurulmuş ve bu geçişin etkileri araştırılmıştır.

Bu çalışmanın sınırlılıklarını Orta Çağ ve Rönesans dönemi oluşturmaktadır. Orta Çağ'da doğa ve bitki temsilleri önemli bir dönüşüm geçirmiştir ve bu dönüşüm bilimsel inceleme, dini inançlar ve kültürel gelişmeler tarafından şekillendirilmiştir. Mahlukatnamelerden herbaryumlara geçiş, sembolik ve alegorik tasvirlerden daha kesin ve deneysel bitki temsillerine doğru bir geçişi simgeler. Bu geçiş, sadece bitki bilgisinin genişlemesine katkıda bulunmakla kalmaz, aynı zamanda Orta Çağ'ın evrilen dünya görüşünü, entelektüel arayışlarını ve bilimsel hassasiyetlerini yansıtır. Dolayısıyla Orta Çağ'da yazılan kaynaklar Rönesans döneminde *doğaya* yeniden dönüğe referans sağlar. Orta Çağ'da doğa ve bitki temsillerini inceleyerek, bu dönemin kültürel, dini ve bilimsel gelişmelerine dair bilgi edinilebilir. Bitkilerin sembolik, dini ve pratik anlamları taşıması insanlar ve doğal dünya arasındaki karmaşık ilişkiyi hatırlatır ve Orta Çağ toplumunun doğal çevre ile olan etkileşimini daha derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olur.

Bu makale mahlukatnamelerden bitki kitaplarına geçişin incelenmesiyle, Orta Çağ'da doğanın ve bitkilerin temsilindeki akademik tartışmalara katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bu dönüşüm sürecindeki bilimsel ve sanatsal uygulamaların gelişimine dair iç görüler sunarak, doğal dünya üzerine değişen tutumları ve botanik bilginin artan önemini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, bu geçişin daha iyi anlaşılması, Orta Çağ'ın genel kültürel ve ente-

lektüel peyzajını aydınlatarak doğanın incelenmesi üzerindeki etkilerini ortaya çıkarabilir. Konuyla ilgili Türkçe kaynakların yetersiz olduğu görülmüş, yapılan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı öngörülmüştür. Makalede Araştırma ve Yayın Etiğine uyulmuştur.

Doğa Çalışmaları ve Mahlukatnameler

Bitkiler ve hayvanlar, temsil yoluyla gerçekleştirilen nesneleştirme tarihinde ortak bir yol izlerler. Bu tarihsellikte kesişim noktalarından biri, ikinci yüzyılda ortaya çıktığı düşünülen ve Yunanca olarak kaleme alınan *Physiologus* adlı eserdir. Bu etkileyici metin, Latince, Almanca ve Fransızca gibi çeşitli dillere çevrilmiş ve yüzyıllar boyunca çoğaltılmıştır. Orijinal Yunanca el yazması kaybolmuş olsa da çevirilerdeki ortaklıklardan ilk biçimi hakkında fikir edinilebilir. “Yunanca *Physiologus*’un, başlangıçta her biri hayvanlar, kuşlar, balıklar, sürüngenler ve böcekler de dahil olmak üzere gerçek veya hayali bir yaratığa ayrılmış otuz altı ila kırk dokuz bölüm içerdiği düşünülmektedir” (Cohen, 2008, s. 4).

Metnin açıkça didaktik bir niteliği vardır çünkü genellikle kurgusal hikayeler ve alegorik anlatılar aracılığıyla ahlaki öğretilere odaklanır. Her yaratık, genellikle kutsal metinlere dayalı olarak bir erdem veya kötülükle ilişkilendirilir. *Physiologus*, pagan hayvan hikayelerini Hristiyan ahlaki değerlerle başarılı bir şekilde birleştirerek, dini bir metin işlevi görmüş ve sanatta ikonografik ilhamın önemli bir kaynağı olmuştur. Doğal dünya epistemolojisi üzerindeki etkisi derin ve kalıcı olmuştur. “*Physiologus*, insanlar, hayvanlar, bitkiler ve hayali varlıkların doğa semantik açısından tasvir edildiği yeni bir epistemik mekansallaşmayı doğurmuştur” (Aloi, 2019, s. 10). *Physiologus* formülü daha sonra mahlukatnameler için bir şablona dönüşmüş ve Ortaçağ ve Rönesans döneminde Avrupa kültüründe önemli etkiye sahip olan bir zoolojik-epistemolojik alan oluşturmuştur. Bitkiler *Physiologus* içinde dini anlatının ikincil veya süsleyici bir rolünü üstlenmiştir.

Orta Çağ’da Hristiyan ahlakının anlatım yollarından birini *mahlukatname* (bestiary) olarak adlandırılan çalışmalar üstlenmiştir. Mahlukatnameler, genellikle hayvanlar üzerinden doğayı bir araç olarak kullanarak ahlaki öğretileri aktaran resimli el yazması kitaplardır.

Doğa tarihinin metinsel kökleri Aristoteles dönemine kadar uzanmasına rağmen, görsel sanatların bu metinlere eklenmesi geç antik çağ ve Ortaçağ dönemlerine rastlar. M.Ö. 4. yüzyılda Aristoteles, insanlar da dahil olmak üzere çeşitli türlerin biyolojisi hakkındaki bilgileri derlemeyi amaçlayan *Historia Animalium* (Hayvanların Tarihi) adlı çalışmayı kaleme almış ve “iki bin yıl boyunca zooloji alanını önemli ölçüde şekillendirmiştir” (Pomata ve Siraisi, 2005, s. 242). Bununla birlikte, tanıdık olmayan hayvanların temsili veya özelliklerinin açıklanması, mahlukatnamelerin ortaya çıkmasına kadar nispeten yetersiz kalmıştır. Mevcut erken mahlukatnamelerin çoğunluğu, *Physiologus*’un Latince çevirilerinden oluşur.

Tipik bir mahlukatnamenin metni, temel olarak *Physiologus*'a dayanmakla birlikte, aynı zamanda Aesop'un *Fables*, Pliny the Elder'in *Naturalis Historia* (M.S. 77-70) ve Isidore of Seville'nin *Etymologiae*'sından (c. 636) alıntı yapılan, her hayvanın isminin sözde kökenleri ve sembolik anlamlarını belirten ansiklopedik bir çalışmadır (Paulson, 2009, s. 25).

Ancak, daha da önemlisi, mahlukatnameler, *Physiologus*'ta rastgele birikmiş bilginin ötesine geçerek, edebi çalışmalar olarak ortaya çıkmış, görsel temsillere daha fazla vurgu yapmıştır. Bu bağlamda, mahlukatnameler bugün bilimsel diyebileceğimiz bir açıklama iddiasını taşımaktadırlar.

Mahlukatnamenin içeriğinin büyük çoğunluğu, tür isimlerinin kökeni ve anlamıyla başlamakta, hayvanların fiziksel özelliklerini ve davranışlarını tanımlamakta, bu yaratıklar hakkında çeşitli hikayeler anlatmakta ve Hristiyan öğretilerine dayanan ahlaki derslerle sonuçlanmaktadır. Mahlukatnameleri doğa tarihi çalışmalarından ayıran şey, yalnızca dini anlamların ve hikayelerin eklenmesi değil, aynı zamanda hayvan gözlemlerine neredeyse hiç yer verilmemesidir. Mahlukatnameler içinde hayvanlar, bitkiler, metin ve illüstrasyon arasındaki etkileşim başlangıçta oldukça akışkan bir şekilde gerçekleşmiştir. Metinlerin çoğunlukla dini nitelikte olması nedeniyle hayvanlar ve bitkiler, ahlaki bir sahnede oyuncu olarak rol almışlardır. "Bu bağlamda, realizm pek önem taşımamış ve ilginç bir şekilde, birçok mahlukatname kopyasını resimleyen sanatçılar, tasvir ettikleri hayvanları ve bitkileri doğrudan gözlemlenmişlerdir" (Shepard, 1997, s. 177). Bu duruma *Aberdeen Mahlukatnamesi*'nin panter başlığı (Görsel 1) örnek olabilir. Aslında, mahlukatnameler doğadan o kadar uzaklaşmışlardır ki, fantastik yaratıklar, melezler ve canavarlar bu eserlerde sıkça yer almaktadır. Bununla birlikte, en ilginç olanı, mahlukatnamelerin bu olağanüstü varlıkların gerçek olduğunu iddia etmeleridir (Eiseman, 2013, s. 57).

Görsel 1. Aberdeen Mahlukatnamesi, 9. Folyo, Panter, 12. yy / The Aberdeen Bestiary, Folio 9r, De Pantera, University of Aberdeen. Erişim: 09.07.2023. <https://tinyurl.com/szwaxuk>

Mahlukatnameler, Batı sanatında iki önemli gelişmeye yol açmış ve belirleyici bir rol oynamıştır: ilki, özellikle sonraki dönemlerde Kutsal Kitap hikayelerinin kavramsallaştırılmasında sembollerin gücünün keşfedilmesi ve bu sembollerin görsel imgeler aracılığıyla günlük yaşama ahlaki öğretilerin entegre edilmesi; ikincisi, illüstrasyon geleneğinin yükselmesi ve doğa ile ilgili anlatının ve doğanın tasvirinin güçlenmesidir.

Zamanla, hikayelerin farklı coğrafi ve kültürel bağlamlara yayılmasıyla birlikte, mahlukatnameler yeni ikonografilerin oluşturulmasında araçlar olarak ortaya çıkmış ve doğa tarihi alanının gelişiminde yol gösterici bir rol oynamışlardır.

Biçimsel Yaklaşımlar ve Formun Stratejisi

Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü (MS 5. yüzyıl) takip eden dönemde, gerçekçilik Orta ve Doğu Avrupa'da sanatsal üretimde giderek önemini kaybetmiştir (Richards, 2000, s. 71). Orta Çağ'da Hristiyanlık bağlamında temsilen temel amacı, ahlaki öğretileri açık bir şekilde iletmek ve eğitim aracı olarak hizmet etmektir. Yüksek derecede gerçekçi tasvirlerde aşırı ayrıntılara odaklanmak, izleyicinin temel ahlaki derslerden sapsmasına neden olabilir. Bu nedenle, natüralist gerçekçilik, Tanrı kelamını anlatmak için yetersiz kalmıştır.

Akademik bir fikir birliği, post-klasik Yunan dönemini karakterize eden doğalcı gerçekçilikten sapmanın Kelt, Cermen, Hiberno-Sakson ve Viking sanatının etkileriyle açıklanabileceğini kabul etmektedir. Birçok yönden, Orta Çağ sanatı, distopik bir dünyada gerçekleşen söylem ve uygulamaların bir sonucu olarak temsili bir düzenleme aracı olarak öne çıkmıştır (Aloi, 2019, s. 13).

Özellikle resim, Tanrı'nın dünyada somutlaşma alanı haline gelmiştir: sınırlı, filtrelenmiş, düzleştirilmiş ve minyatürleştirilmiş bir dünya. Bu nitelikler, metaforik kontrolü kolaylaştırmış ve söylemlere daha etkili bir şekilde asimile olmuştur (Jensen, 2013, s. 24).

Orta Çağ resmi, formu düzleştirerek iki önemli başarıya sahip olmuştur. İlk olarak, hayvan ve bitkilerin düzleştirilmesi, *ruhaniyetin* işareti olarak işlev görmüştür (White, 1947, s. 425). Bu süreçte, figürler bilinçli bir şekilde fiziksel dünyanın mekânsal ve zamansal akışından ayrılmış ve yalnızca ruhani ve sembolik temsillerin içinde var olmuştur. İkinci olarak, Orta Çağ sanatı, gerçekliğin üç boyutlu yapısından esinlenirken, bilinçli bir şekilde realizmden kaçınmış ve sanatçılara insan figürlerinin boyutsal düzenlemelerine dayanan teolojik önemlerine göre hiyerarşik yapılar oluşturma imkânı sağlamıştır. Sonuç olarak, görsel imgeler ve yazılı kelimeler, ontolojik olarak ortak bir maddi durumda birleşmiştir: el yazması sayfalarının veya panellerin düzlüğünde.

Mahlukatnamelerin Avrupa genelinde çoğaltılması ve yayılması, doğanın varlığına katkıda bulunan hayvanların ve bitkilerin yeni kazanılan görünürlüğüne dayanan bir temsil alanını tanımlamıştır. On üçüncü yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Mahlukatnamelerin hayvan ve bitki temsillerinin düzleştirilmiş biçimleri kabul görmüş bir estetik kural haline gelmiştir.

Doğa Tarihi Kitapları

Avrupalılar, farklı ve uzak kültürlerle tanıştıkça, Antik Çağ'dan bu yana süregelen ve insanlığın yüceltilmiş özelliklerini tanımlayan geleneksel tanımın yetersiz kaldığını fark etmiştir. Coğrafi keşifler döneminde, Avrupalı gemiler Yeni Dünya, Afrika, Hindistan ve Çin gibi önceden ulaşılamayan bölgelere *medeniyeti taşıırken*, dönüşte köle getirmekteydiler. Bu köle gemileri aynı zamanda uzak ülkelerden egzotik hayvanlar ve bitkileri taşıyordu. Küresel ticaretin genişlemesi, Avrupalı doğa bilimcilere antik çağlarda bilinmeyen birçok egzotik numune sunmuştur.

1597 gibi erken bir zamanda Marsilya'ya gelen bir gezgin "yabancı hayvanların kalabalık rıhtımlara boşaltılmasını izlediğini ve bir kır evinde evcil bir devekuşu, bir kasaba meydanında zincirlenmiş bir leopar (birkaç hafta önce yedi kişiyi öldürdüğü söylenir); bir handa bir aslan yavrusu, bir evde bir kirpi ve Duc de Guise'nin konağında Bertram adında büyük bir maymun gördüğünü bildirir. On sekizinci yüzyılın sonunda, daha fazla egzotik hayvan alt tabakada olan insanlara da ulaştı, Le Havre ve Marseilles gibi limanların kuşlarla dolup taşıdığı bildirildi (Landes, 2015, s. 3).

Avrupa uzak diyarlardan gelen ganimetlerle dolup taşarken, özellikle hayvan ve bitki çeşitliliği biyoloji bilimine önemli etkilerde bulunmuştur. Böylelikle, *ötekinin* temsilleri 16. yüzyıl Avrupa'sında ortaya çıkmaya başlamıştır.

İllüstrasyonlar içeren erken doğa tarihi kitapları arasında en yaygın dolaşımda olanlardan biri, Conrad Gesner'in 1551-1558 yılları arasında yayınlanan *Historia Animalium* adlı eseridir (Cohen, 2008, s. 29) (Görsel 2). Bu eser, Aristotelesçi gözleme dayalı bir epistemolojik bakış açısının ortaya çıkmasını sağlayarak önemli bir yenilik getirmiştir. Gesner koleksiyonunu alfabetik olarak düzenlemiş ve sonunda taksonomi alanının temeli oluşturmuştur. Ayrıca, Gesner'in çalışması, doğanın incelenmesinde görsel imgelerin önemine dair artan bir farkındalığı göstermiştir.

Görsel 2. Conrad Gesner, Hayvanların Tarihi, 8. Sayfa, Timsah, 1551-1558 / *Historia Animalium*, De Quadrup Oiparis. Historical Anatomies. Erişim: 09.07.2023. <https://tinyurl.com/3vzxdwcb>

Bu egzotik hayvanların kendi doğal ortamları hakkında sınırlı bilgiyle Avrupa'ya getirilmiş olmaları nedeniyle, Gesner genellikle onları basit arka planlar karşısında tasvir etmiş ve bitkileri sıklıkla ihmal etmiştir. Bu egzotik hayvanlarla ilgili belirli kültürel bilgi eksikliği nedeniyle, bedenleri bağlamsal bir boşluk içinde konumlandırılmıştır. Bu estetik değişim aynı zamanda sayfa alanı içinde hayvan bedenlerinin farklı bir düzenlemesini içermiş ve genellikle bir hikâye bağlamının oluşturulduğu mahlukatnamelerin tasvirlerinden ayrılmıştır.

Gesner ve diğer doğa bilimcilerin kitapları gibi kitaplar daha belirgin bir bilgi ve sanat beğeniyle birlikte hayvanat bahçesi gösterisi dışında bir bilgilenme tadını da içerdiği için son derece rağbet görmüştür. Aynı dönemde, nadir objelerin sergilendiği nadire kabinelerinin de popülaritesi artmıştır. Doğal dünya hakkında bilgi edinmek, dünyaya hâkimiyeti göstermek için değerli bir araç haline gelmiştir. Hayvan ve bitki temsillerinde görüntülerin önemi artarak, hayvanları ve bitkileri teolojik sembolizmden öte, deneysel bir alanda incelenebilecek erken dönem bilimsel ilgiye katkıda bulunmuştur. Rönesans döneminde, prensler, kral ve soylular tarafından sıklıkla güç sembolleri olarak kullanılan egzotik hayvanlar ve bitkilerin, canlı veya korunmuş halleriyle büyük bir servet ve entelektüel üstünlük ifade ettiği düşünülürdü. "Bu egzotik türlere sahip olmanın, vahşi doğayı ehlileştirilebilir ve yönetme yeteneğini ima ettiği kabul edilirdi" (Houlihan, 2002, s. 127). Gesner'ın natüralist geçişi bu güç/bilgi ilişkisinin ve doğal dünya temsillerinin bu bağlamda da önemli olduğunun bir göstergesidir. Bu şekilde, doğa tarihi, hayvanları ve bitkileri güç sembolleri olarak nesneleştirme sürecinde rol oynamıştır.

Gesner'ın çalışmasındaki dikkate değer yenilik, Kuzey bölgelerinden, Yeni Dünya'dan ve Doğu Hindistan'dan gelen egzotik hayvanları çalışmasına dahil etmesidir. Bu yeni tanıtilen hayvanlar, tanıdık olmayan renkleri ve şekilleriyle hayal dünyasına ait olarak kabul edilmiş ve gizemli bir hava taşımışlardır. Ancak, bu hayvanların kendisiyle karşılaşma yazarların önceden yarattığı hikayelerin geçersizleşmesi nedeniyle bir boşluğa sebep olmuştur. Bu hayvanlar büyük ölçüde tanıdık olmadıkları ve doğal anlamlarını taşımadıkları için sembolik olarak bağlamsal ilişkilerden soyutlanmışlardır. Sonuç olarak, Gesner'ın illüstrasyonları, Rönesans döneminde heykel ve resimde ortaya çıkan temsili bir natüralizme dayanmış ve Klasik sanatın ve Yunan felsefesinin canlanmasıyla aynı döneme denk gelmiştir.

Botanik Çalışmaları, Herbarium ve Bitki Resimleri

Aristoteles, Theophrastus ve 4. yüzyılda Crateva di Mitridate'nin çalışmaları, botanik çalışmalarının başlangıcı olarak kabul edilir (Aloi, 2019, s. 15). Plinius (M.S. 23-79)(Yavuz, 2013) ve Pedanios Dioscorides (M.S. 54-68)(Tekiner, 2009) da botanik çalışmalarının ilerlemesine önemli katkılar yapmışlardır, ancak eserlerinden sadece parçalar günümüze ulaşmıştır. Bununla birlikte, bitki resimlemesinin başlangıçta kullanılan ikonografik yaklaşımının en ilginç örneklerinden biri, Yunanistan'dan çıkan, 6. yüzyılın başlarından kalma bir tıp el yazması olan *Vienna Dioscurides*'inde (veya *Codex Vindobonensis*) bulunabilir (Aloi, 2019, s. 15) (Görsel 3). Bu illüstrasyon ve tıbbi metinler derlemesinde bitkiler, düzleştirilmiş bir

morfolojik formda temsil edilir. Arka plan nötrdür ve Gesner'ın daha sonraki görüntülerini animsatan bir özellik taşıırken, yapraklar ve çiçekler çoğunlukla veya tamamen sayfaya paralel bir şekilde betimlenir.

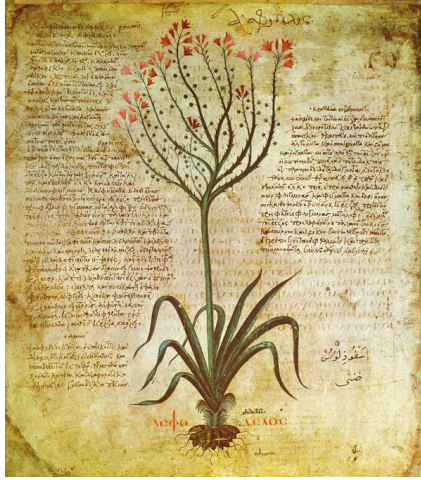

Görsel 3. Viyana Dioscurides (Codex Vindobonensis), Folyo 83, 6. yy. Böğürtlen / Vienna Dioscurides, Folio 83, Rubus Fruticosus. Wikipedia. Erişim: 09.07.2023. <https://tinyurl.com/bdzzw3d>

Bu örnekler, zoolojik temsillerde kullanılan ikonografik yaklaşımlar ile botanik çalışmaları arasındaki bağlantıyı gösterir. Benzer şekilde, *Herbarium Apuleii* olarak bilinen ünlü eser, benzer temsil stratejilerini benimseyerek Orta Çağ'ın en saygın bitki kitaplarından biri haline gelmiştir (Voigts, 1978, s. 214). Aynı şekilde, geç 10. yüzyıla tarihlenen *The Old English Herbarium*, bitkilerin düzleştirilmiş ve çoğunlukla sentetik temsillerini sunmuştur (Aloi, 2019, s. 15). Ancak, *Codex Vindobonensis* (Görsel 4) Bizans sanatında bulunan stilize sentetik yaklaşımları aşan bitki tasvirlerinde yeni bir doğalcılık seviyesi getirmiştir.

Bu, bilinen en eski resimli herbaryumdur ve Dioskorides Pedanius'un *Materia Medica*'sını içerir. M.S. 60 civarında yazılan bu eser, otların tıbbi değerleri üzerine bir incelemedir. Ayrıca çeşitli hayvanlar ve kuşların illüstrasyonları da bulunmaktadır. Sanatçı bilinmemekle birlikte, bitki çizimleri erken botanik illüstratörü Krateaus'un kileri animsattmaktadır (Codex Vindobonensis, s.26, t.y.).

Codex Vindobonensis Akdeniz bitkilerinin dört yüz resmini içerir. Yeni ikonografinin ortaya çıkmasını sağlayan epistemik değişiklikler, Brunfels'in *Herbarum Vivae Eicones* (1532-36) (Görsel 5) ve Fuchs'un *De Historia Stirpium* (1542) (Görsel 6) eserlerinde daha gerçekçi imgelerin yer almasının yolunu açmıştır.

Görsel 4. Viyana Dioscurides (Codex Vindobonensis), 26. Sayfa. 6. yy. Louisiana Digital Library. Erişim: 09.07.2023. <https://tinyurl.com/5n74cmrw>

Görsel 5. Otto Brunfels, Canlı Bitkilerin Resimleri, 1532- 1536, Kırmızı Afyon / Herbarium Vivae Eicones, Papauer Rubrum The Three Founders of Botany. Erişim: 09.07.2023. <https://tinyurl.com/hrbssw4u>

Görsel 6. Leonhart Fuchs, Bitkilerin Tarihine Dair Önemli Yorumlar, 1542 / De Historia Stirpium Commentarii Insignes. University of Missouri University Libraries.
Erişim: 09.07.2023. <https://tinyurl.com/3fs279p2>

Ancak, bu süreç içinde, botanik çalışmalarında illüstrasyona atfedilen öneme ek olarak, bitkilerin sadece grafiksel olarak resmedilmediği, kurutulmuş numuneler olarak da korunduğu herbaryumların ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Herbaryumlar, bitkilerin kurutulmuş örneklerini içeren ve bu örneklerin yanında bitkilerin adlarını, özelliklerini ve kullanım alanlarını belirten bir tür el kitabıdır (Reeds, 1976, s. 524) (Görsel 7).

Görsel 7. Ulisse Aldrovandi, Herbarium, 1551-1554 / Herbarium. Sistema Museale di Ateneo.
Erişim: 09.07.2023 <https://tinyurl.com/4m3rzyxx>

Luca Ghini, Bologna ve Pisa'da doğa çalışmalarının akademik disiplin kurucusu olarak (Reeds, 1976, s. 524) geniş çapta tanınmaktadır ve canlı bitki örneklerinin toplanması ve incelenmesi uygulamasını başlatmıştır. 1530'lu yıllarda Ghini, alan gezilerini ve numune koleksiyonlarını derslerinin ayrılmaz bir parçası olarak tanıtmış ve kurutulmuş numuneler içeren ilk *modern* herbaryumu oluşturmuştur.

Düzleştirilmiş ve kurutulmuş bitkiler, görsel olarak bitki resimleme geleneğiyle estetik bir uyum içinde titizlikle kâğıt levhalara yapıştırılmıştır. Yapraklar ve çiçekler sayfa yüzeyine özenle yerleştirilmiş, saplar ise bitkinin gövdesinde netlik ve tanımlılık sağlamak amacıyla dikkatli bir şekilde ayrılmıştır ve yapraklar ile sapların birbirini örtmesi en aza indirgenmiştir. Kurutma süreci, numunelerin canlı karşılıklarından önemli morfolojik değişiklikler geçirmesine neden olmuştur. Görsel olarak numunenin resimsel ontolojisiyle uyumlu olması için gerekli düzleştirme işlemine ek olarak, yaprakların ve çiçeklerin renk ve dokusu belirgin bir şekilde değişmiştir. Bununla birlikte, kurutulmuş numuneler, deneysel bilimsel metodolojilere dayanan seküler bir taksonomik çabanın başlatılması için gereken kanıtsal gerçekliği sağlamıştır.

Botanik çalışmalarında kurutulmuş örneklerin kullanımı, sonraki resimleme yöntemlerinin yerini almamıştır. Aslında, Ghini'nin öğrencilerinden Gherardo Cibo, resimleme, kurutma ve düzenleme pratiğini ustaca birleştirmiştir (Hermens, 2006, s. 262) (Görsel 8). Bu noktada, resimleme ve örnek toplama uygulamaları, hayvanların ve bitkilerin maddi özüne sahip olma arzusuyla birleşerek bir bütün oluşturmuştur.

Görsel 8. Gherardo Cibo, De Materia Medica, Çöplemecik, 1564-1584 / Helleboris viridis. British Library. Erişim: 09.07.2023 <https://tinyurl.com/yyd4mxxp>

Rönesans herbaryumları, doğa tarihçilerinin sınırlarını aşarak hızla Avrupalı ressam, tasarımcılar ve terziler için vazgeçilmez kaynaklar haline gelmiştir. 15. yüzyılın ikinci yarısında matbaanın icadı, iyileştirilmiş mürekkep üretimi ve oyma ve bakır levha baskı tekniklerinin geliştirilmesi, daha ayrıntılı ve hassas bitki illüstrasyonlarına olanak sağlamıştır.

Ayrıca, yetenekli bitki ressamı ve illüstratörlerin ortaya çıkması, dönemin genel sanatsal akımlarından etkilenerek, bitki temsiline dönüşümüne katkıda bulunmuştur. Bu sanatçılar, mahlukatnamelerde bulunan stilize ve sembolik tasvirlerden ayrılarak bitkilerin karmaşık detaylarını ve anatomik doğruluğunu yakalamayı hedeflemişlerdir. Bu dönemden önce, mahlukatnameler ve herbaryumlar, metinlerin ve resimlerin doğruluğunu teyit etmeye çalışan kopyacılar tarafından üretilmekteydi. Mahlukatnameler, hayvanlar ve bitkilerin zengin sembolizmi ve alegorik yorumlarıyla, dönemin egemen dini inançlarını ve ruhsal dünya görüşünü yansıtmaktaydı (White, 1947, s. 425). Ancak Orta Çağ ilerledikçe, skolastik düşüncenin yükselişi ve klasik metinlerin yeniden keşfi gibi etkilerle doğal dünyanın daha rasyonel ve deneysel bir anlayışına doğru yavaş bir geçiş yaşanmıştır. Aynı zamanda, resimde natüralizmin yeniden ortaya çıkışı ve klasik sanat ve felsefenin canlanmasıyla doğal objelerin temsil şekilleri değişmiştir. Aristotelesçi deneycilik yeniden ön plana çıkarken, rekabetçi pazarların ortaya çıkmasıyla birlikte sanatçılar çiçeklerin ve bitkilerin en gerçekçi tasvirlerini elde etmeyi hedeflemişlerdir. Bu nedenle, bitkiler klasik temsillerin sembolik yapıları içinde giderek karmaşık bir rol üstlenmiştir. Ortaçağ'da süsleme amacıyla kullanılan bitkiler, Rönesans döneminde, resim dünyasında yeni sembolik anlamlar kazanmışlardır.

Doğa çalışmalarına artan ilgi ve bitkilerin daha doğru temsillerine duyulan arzu, saf sembolik yorumlardan daha nesnel ve bilimsel bir yaklaşıma odaklanmayı sağlamıştır. Bu değişim, doğal dünyanın sınıflandırılması ve kataloglanması isteğiyle desteklenerek, dönemin entelektüel çabalarıyla uyum sağlamıştır (Reeds, 1976, s. 540). Tuval üzerinde çiçeklerin, yaprakların ve meyvelerin yer alması tesadüfi değildir; bu, dikkatli hesaplamalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Çiçeklerin mevsimsel ve geçici niteliği nedeniyle herbaryumlar, yıl boyunca bilgiye erişimi kolaylaştıran hem illüstrasyonlu hem de kurutulmuş örnekler içeren bir referans kaynağı olarak hizmet etmiştir. Çiçeklerin doğru bir şekilde temsil edilmesi, sanat ve bilimin kesiştiği noktada büyük bir öneme sahip olmuş ve yükselen klasik ruhun temelini oluşturmuştur. Rönesans döneminde müşteriler, kendilerini onaylanmış *daha sofistike* bilgi formlarına yönelerek doğrulamak istemişlerdir. Arzu edilen realizmi başarabilen yetenekli sanatçılar, tasvirlerinde optik doğruluğu sağlamak için aranan isimler haline gelmişlerdir.

Rönesans resminde realizm, yeni bir ruhani boyut kazanmıştır. Dini sembolizm, Orta Çağ'da bitki temsillerinde önemli bir rol oynamıştır. Hristiyanlık, bitkilerin yorumlanmasında büyük etkiye sahiptir, çünkü sıklıkla Kutsal Kitap hikayeleri, azizler ve dini ritüellerle ilişkilendirilmişlerdir. Bitkilere ruhani anlam yüklenmiş, teolojik kavramların, ahlaki erdemlerin ve yaratılışın ilahi düzeninin görsel metaforları olarak hizmet etmişlerdir (Jensen, 2013, s. 3). Örneğin, saflığı ve ilahi lütfü temsil eden saf beyaz yapraklarıyla zambak, genellikle Mer-

yem Ana'nın saflığının bir sembolü olarak tasvir edilirdi (Impelliso, 2004, s. 85). Şehitlikle ilişkilendirilen palmye ağacı, ölümün üstesinden gelme ve doğruların zaferi (Impelliso, 2004, s. 25) simgelerdi. Karanfiller, aşkın sembolü (Impelliso, 2004, s. 115) olabileceği gibi, nergisler ölümden sonraki aşkın sembolü (Impelliso, 2004, s. 93) olarak da yer alabilirdi. Tablonun anlamsal yapısı içinde bitkiler ve çiçekler, anlamı belirleyerek başlıca figürlerin kimliklerini teyit etmiş ve geleceğe veya ilgili bağlamlara atıfta bulunarak hikâyeyi genişletmiştir. Bu nedenle, temsil edilen türlerin karıştırılmaması son derece önemlidir.

Dini sembolizmin yanı sıra, bitkiler Orta Çağ botanik temsillerinde alegorik anlamlar da taşımıştır. Alegori kullanımı, görsel dil aracılığıyla ahlaki ve felsefi öğretileri iletmeyi amaçlamış ve genellikle klasik geleneklerden esinlenmiştir. Örneğin, Orta Çağ sanatında tekrarlanan bir motif olan Yaşam Ağacı, tüm yaratılışın birbirine bağlılığını ve ruhun ilahi aydınlanmaya doğru yükselmesini temsil eder (Impelliso, 2004, s. 16). Klasik ve Hristiyan düşüncesinden türetilen Büyük Varlık Zinciri kavramı, bitkileri evrenin hiyerarşik düzeninde temel bir bağlantı olarak tasvir ederek, yerel ve göksel dünyalar arasındaki boşluğu kapatır. Bitkiler, ahlaki erdemler ve kötülüklerle ilişkilendirilmiştir. Dikenli çalı, günahı ve ruhani tehlikeleri simgelerken, güzelliği ve hoş kokusuyla gül, aşk ve saflık gibi erdemleri simgelemiştir. Bu alegorik anlamları bitkilere atayarak, botanik illüstrasyonlar ahlaki öğretileri ve ahlaki dersleri iletmeyi amaçlamış, ruhani düşünce ve rehberlik için görsel araçlar sunmuştur.

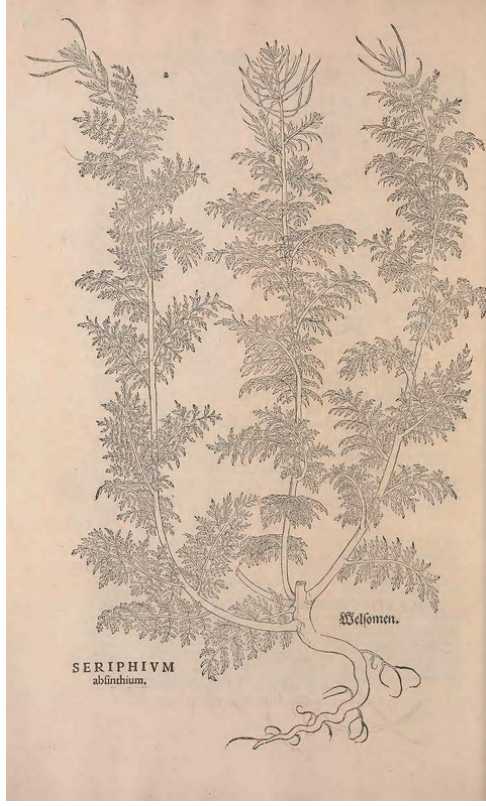
Bu dönemde Antwerp, Avrupa'nın önde gelen limanı ve bankacılık merkezi olarak ortaya çıkmıştır. Sömürge faaliyetlerinden kaynaklanan altın ve gümüş akışı enflasyona yol açmış ve zengin şehir sakinlerinin rekabetçi fiyatlarla arazi satın almasını kolaylaştırmıştır. Büyüyen orta sınıf, nüfus artışını desteklemiş ve üretimi ve kârı artırmayı hedefleyen tarım sistemlerinin modernleşmesine imkân sağlamıştır. Şehir pazarları, finansal ve kültürel açıdan yeniden önem kazanmıştır. Aynı zamanda tarımsal süreçlerin optimize edilmesi, botanik bilimlerini desteklemiş ve çiçekler için özel bir pazarın ortaya çıkmasına yol açmıştır. 1630'larda, birçok seçkin ve özenle seçilmiş lale çeşidinin talebi *lale pazarının* kurulmasına yol açmıştır. Bu dönem, çiçeklerin ve bitkilerin benzeri görülmemiş bir ölçekte ticarileştirilmesine tanıklık etmiştir. *Lale çılgınlığı* olarak adlandırılan bu durum, birçok tüccarın büyük servet elde etmesini sağlarken, 1637'deki lale pazarının çöküşü birçok kişinin ciddi mali sorunlar yaşammasına neden olmuştur (Dash, 2011).

Ayrıca, sanatçıların gelir kaynaklarından önemli birini ortadan kaldıran Protestan Reformasyonu'nun dini imgelere olan itirazı sanatçılar üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Bu nedenle, Hollanda'daki sanatçılar, finansal istikrar ve ticari esneklik sunan natüremort konuları olan tür sahneleri ve çiçek kompozisyonlarına yönelmiştir. Portrelerin belirli siparişlere ihtiyaç duyduğu bir dönemde, çiçek ve meyve resimleri sanatçının stüdyosunda hazırlanabilir ve potansiyel alıcılar için bekletilibilirdi (Leppert, 2002, s. 71). Bu bağlamda, bitkiler ve çiçekler sanatsal temsil sürecinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Bu resimlerde, çiçekler ve meyveler sıklıkla insan yapımı nesnelerin yanında tasvir edilir ve her biri dinî ve kültürel anlamlar gibi farklı sembolik anlamlar taşır. Ancak, kesilmiş çiçekler ve meyveler sembolik olarak benzer şekillerde ele alınır. Çiçekler genellikle Tanrı'nın bahşettiği bolluğu ve güzelliğin, gençliğin ve zenginliğin geçici doğasını (Impelliso, 2004, s. 74) simgeler. Aynı zamanda, bu resimler memento mori işlevi görerek izleyicilere dünyevi zenginliklerin sonunda Tanrı'nın iradesine göre geride bırakılacağını hatırlatır. Bu nedenle, yasalarla yasaklanan dini figürlerin yerine geçmek üzere çiçekler ve meyveler kullanılmaya başlanmıştır. Böylece, çiçekler sembolik prensiplere dayanarak, mevsimlere bakılmaksızın bir araya getirilmiş ve kompozisyonlara dahil edilmiştir. Bu resimlerde tasvir edilen dini ütopyalarda çiçekler, güzellik ve tazeliklerinin doruk noktasında "donmuş" gibi durur. Ayrıca, bu resimler kesilmiş çiçeklerin pahalı ve yıl boyunca bulunmadığı bir ortamda, botanik dünyadaki renk ve şekil çeşitliliğinin takdir edilmesini sağlamıştır (Leppert, 2002, s. 81). Sanatçılar, bitki ve çiçeklerin hazır görsellerini sunan botanik kitaplarına başvurmuş ve her bir kompozisyonda farklı ve yeni sahneler oluşturmak için bu görselleri seçici bir şekilde bir araya getirmiştir. Benzer şekilde, meyve ve sebze temalı natürlmortlar da benzer işlevleri yerine getirir. Çiçekler gibi, meyveler de zamanın ve mevsimlerin geçişini simgeler ve bu bağlamda güzelliği ve refahı süreklilikli olarak koruma arzusunu taşır.

Bitkilerin tıbbi önemi de optik realizmin temsiliyetlerinin yayılmasında önemli bir faktör olmuştur. Bitkisel çözümlenmeler Orta Çağ tıbbının vazgeçilmez bir parçasıdır ve botanik illüstrasyonlar, bitkilerin tıbbi kullanımlarını ve özelliklerini gösteren tasvirleri içerirler (White, 1947, s. 423). Bu temsiller, farklı bitkilerin iyileştirici özellikleri hakkındaki bilginin belgelenmesine ve yayılmasına hizmet etmek amacıyla oluşturulmuştur. Geç Orta Çağ ve Erken Rönesans dönemlerinde, herbaryumlarda stilize tasvirler yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak botanik çalışmalarının tıp alanında önem kazanmasıyla, bir türün diğerine karıştırılması ciddi sonuçlara yol açabilirdi. Bu nedenle, Alman doktor ve botanikçi "Leonhart Fuchs'un eserleri bitkilerin temsilde daha gerçekçi bir yaklaşımın benimsenmesinde önemli bir rol oynamıştır" (Stannard, 1967, s. 145).

Fuchs'un 1542 yılında yayımlanan öncü çalışması *De Historia Stirpium Commentarii Insignes* (Görsel 9), alfabetik düzende sıralanmış 497 türü içermekte olup bunların birçoğu Dioscorides, Hipokrat ve Galen tarafından daha önce tanımlanmıştır (Reeds, 1976, s. 530). Fuchs özellikle, köklerini göstermek amacıyla ve düz bir arka planda sergilenen tekil bitkileri içeren 500'den fazla ahşap baskıyı eserine dahil etmesiyle yenilikçi bir yaklaşım sergilemiştir. Bu yeni ikonografik standart, Fuchs için plakalar üreten üç ressam -Albrecht Meyer, Heinrich Fullmaurer ve Veit Rudolf Speckle- tarafından ortak bir çalışmayla oluşturulmuştur.

Görsel 9. Leonhart Fuchs, Bitkilerin Tarihine Dair Önemli Yorumlar, 56. Sayfa, 1542 / De Historia Stirpivm Commentarii Insignes. The Biodiversity Heritage Library Erişim: 09.07.2023. <https://tinyurl.com/24htcvv>

Daha sonra, Maria Sibylla Merian botanik illüstrasyonunda yeni standartlar belirlemiştir. Ünlü İsviçreli doğa bilimci Merian, erkek egemen bilimsel alanlarda bitki ve böcekleri araştıran, yazan ve resimleyen bir öncüdür. 1701 ile 1705 yılları arasında, Surinam böceklerinin bitki konaklarıyla olan karmaşık ilişkisini belgelemek amacıyla altmış bakır levha gravürü üretmiştir. Bu gravürler, *Metamorphosis Insectorum Surinamensium* adlı önemli eserinin temelini oluşturmuş ve hayvanlar ile bitkiler arasındaki biyolojik ilişkiyi, aynı zamanda bitki ve böcek yaşam döngüsündeki farklı evreleri dikkatlice incelemiştir. Merian'ın hayvanlar ve bitkilerle ilgili bilgileri, Avrupalı bilim insanlarıyla yazışmaları ve kendi bizzat gözlemleri aracılığıyla elde edilmiştir (Etheridge, 2011).

Görsel bir kompozisyon olarak, Merian'ın ikonografisi öncülerinin kullandığı mekânsal düzenlemelerle uyumlu bir yapıya sahiptir. Bitkiler ve hayvanlar düz, beyaz bir arka plana karşı izole bir şekilde tasvir edilmektedir. Bununla birlikte, Merian'ın çalışması, öncülerinden iki açıdan ayrılan belirgin özelliklere sahiptir. Kullandığı realizm ayrıntıların doğruluğunu aşmaktadır. Örneğin, kelebekler genellikle entomolojik bir koleksiyon için örnekler hazırlanırken kullanılan temsili düzleme uygun bir şekilde düz ve açık bir şekilde tasvir edilir. Öte yandan, bitki resimleri önceden belirlenen realizm parametrelerini aşarak üç boyutlu bir etki yaratır. Bu, Merian'ın asıl odak noktasının kelebeklerin desenlerini ve şekillerini en üst düzeyde doğrulukla yeniden üretmek olduğunu göstermektedir. Ancak bitki resimlerinde aynı epistemolojik formalizmi koruma endişesi daha az belirgindir. Sonuç olarak, çiçeklerde veya böcekler tarafından zarar görmüş yapraklarda zaman zaman oluşabilecek kusurlar, bilimsel gözlem anlayışının temel önemini taşır (Görsel 10). Bu kusurlar, estetik olarak mükemmel ve idealize edilmiş örnekler üzerinde yoğunlaşan nesneleştirici bir bakış açısı yerine, bitkilerle böcekler arasındaki karmaşık ilişkiyi keşfetme aracı olarak hizmet eder.

Görsel 10. Maria Sibylla Merian, *Metamorphosis Insectorum Surinamensium*, 1705, 11. Resim, Tırtıllar, Kelebekler ve Çiçek. Wikimedia Commons. Erişim: 09.07.2023 <https://tinyurl.com/mufppk6c>

Sonuç

Orta Çağ'da doğa ve bitki temsilleri, mahlukatnamelerin fantastik ve sembolik tasvirlerinden, herbaryumların daha bilimsel ve botanik yaklaşımına önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bu geçiş, klasik bilginin yeniden canlanması, deneysel gözlem yöntemlerinin yükselişi ve Hristiyanlığın doğal dünyanın yorumlanmasındaki etkisi gibi daha geniş kültürel ve entelektüel değişimlere paralel olarak gerçekleşmiştir.

Bu makalede Orta Çağ'da bitki temsillerinin evrimi, mahlukatnamelerden herbaryumlara geçişe odaklanarak incelenmiştir. Bitki ve hayvan tasvirlerinin alegorik ve sembolik karakteristiğiyle mahlukatnameler, doğayla ilişkilendirilen ruhani ve ahlaki öğretileri vurgulayan ahlaki ve eğitici araçlar olarak hizmet etmiştir. Ancak bilimsel araştırma ve botanik bilgisi genişledikçe, herbaryumlar bitki türlerini belgelemek ve sınıflandırmak için daha kesin ve deneysel bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır.

Özellikle Leonhart Fuchs'un *De Historia Stirpium Commentarii Insignes* gibi eserleriyle belirginleşen herbaryumların gelişimi, bitkilerin daha doğru ve gerçekçi bir şekilde tasvir edilmesinde önemli bir değişimi işaret eder. Bu botanik illüstrasyonlar yalnızca bitkilerin fiziksel özelliklerini yakalamayı hedeflemekle kalmamış, aynı zamanda tıbbi bilginin ilerlemesine katkıda bulunarak tıp alanında bitkilerin artan önemini yansıtmıştır.

Orta Çağ boyunca bitkiler derin sembolik anlamlara, dini öneme ve pratik uygulamalara sahiptir. Bitkiler, ahlaki erdemleri, dini anlatıları ve felsefi fikirleri iletmek için görsel metaforlar olarak kullanılmıştır. Bitkilerin dini ritüellerdeki temsilleri, belirli bitkilerin azizlerle ve Kutsal Kitap hikayeleriyle ilişkilendirilmesi ve bitkilerin tıbbi ve büyüsel özelliklere sahip olduğuna olan inanç, bu dönemdeki bitki temsillerinin görsel dilini şekillendirmiştir.

Mahlukatnamelerden herbaryumlara geçiş aynı zamanda ticaretin büyümesi, orta sınıfın ortaya çıkması ve diğer kültürlerle temas ve yeni toprakların keşfiyle bitkisel bilginin genişlemesi gibi daha geniş toplumsal değişimleri yansıtmaktadır. Bu gelişmeler, bitki biliminin yayılmasını, botanik bahçelerin kurulmasını ve doğal dünyanın keşfinin devamını mümkün kılmıştır.

Sonuç olarak, Orta Çağ'da doğanın ve bitkilerin temsilleri bilimsel araştırmalar, dini inançlar ve kültürel gelişmeler tarafından önemli ölçüde dönüşüme uğramıştır. Mahlukatnamelerden herbaryumlara geçiş, sembolik ve alegorik temsillerden daha doğru ve deneysel bitki temsillerine doğru bir değişimi işaret etmektedir. Bu geçiş sadece botanik bilgisinin genişlemesini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Orta Çağ'ın evren görüşünü, entelektüel çabalarını ve dini hassasiyetlerini yansıtmıştır.

Kaynakça

- Aloi, Giovanni. (2019). Introduction: Why Look at Plants? Giovanni Aloi (Ed.). In *Why Look at Plants?*, s. 1–35. Boston: Brill Rodopi.
- Cohen, Simona. (2008). *Animals as Disguised Symbols in Renaissance Art*. Boston: Brill.
- Dash, Mike. (2011). *Tulipomania: The Story of the World's Most Coveted Flower and the Extraordinary Passions it Aroused*. Londra: Hachette UK.
- Eiseman, Stephen. (2013). *The Cry of Nature: Art and the Making of Animal Rights*. Londra: Reaktion Books.
- Etheridge, Kay. (2011). Maria Sibylla Merian and the Metamorphosis of Natural History. *Endeavour*, 35(1), 16–22.
- Hermens, Erma. (2006). The Mariani-Cibo Treatise: Contents and Context. *Studies in Conservation*, 51(sup2), 260–266.
- Houlihan, Partick F. (2002). Animals in Egyptian Art and Hieroglyphs. In B. J. Collins (Ed.), *A History of the Animal World in the Ancient Near East*, s. 97–143. Boston: Brill.
- Impelliso, Lucia. (2004). *Nature and Its Symbols*. Getty Publications.
- Jensen, Robin M. (2013). *Understanding Early Christian Art*. Londra: Routledge.
- Karataş, Zeki. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1, 62–80.
- Landes, Joan B. (2015). Animal Subjects Between Nature and Invention in Buffon's Natural History Illustrations. In Joan B. Landes, Paula Young Lee, & Paul Younquist (Eds.), *Gorgeous beasts: Animal Bodies in Historical Perspective*, s. 21–40. Pensilvanya: Penn State University Press.
- Leppert, Richard D. (2002). *Sanatta Anlamın Görüntüsü: İmgelerin Toplumsal İşlevi* (İsmail Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Paulson, Noelle. (2009). Natural Disorder: The Animal Image in French and British Art before Darwin, c. 1790-1859. *All Theses and Dissertations (ETDs)*.
- Pomata, Gianna., & Siraisi, Nancy G. (2005). *Historia: Empiricism and Erudition in Early Modern Europe*. Cambridge: MIT Press.
- Reeds, Karen Meier. (1976). Renaissance Humanism and Botany. *Annals of Science*, 33(6), 519–542.

Richards, John. (2000). Early Christian Art. In M. Kemp (Ed.), *The Oxford History of Western Art*. Londra: Oxford University Press.

Shepard, Paul. (1997). *The Others: How Animals Made Us Human*. Washington: Island Press.

Stannard, Jerry. (1967). The Graeco-Roman background of the Renaissance herbal. *Organon*, 4, 141–145.

Tekiner, Halil. (2009). *Dioscorides' Materia Medica Manuscripts in Turkey*. 13.

Ulusoy, Kadir. (2009). Tarih Eğitiminde Hermeneutik Yaklaşım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), Article 1.

Voigts, Linda Ehrsam (1978). The Significance of the Name Apuleius to the "Herbarium Apulei." *Bulletin of the History of Medicine*, 52(2), 214–227.

White, Lynn. (1947). Natural Science and Naturalistic Art in the Middle Ages. *The American Historical Review*, 52(3), 421–435.

Yavuz, Mustafa. (2013). Lichens in the Prescriptions Of Pliny the Elder. Oltenia. *Studii Şi Comunicări. Ştiinţele Naturii*, 29(1), 115–119.

İnternet Kaynakçası

Codex Vindobonensis, s. 26. (t.y.). [Kütüphane]. Louisiana Digital Library. Erişim: 09.07.2023. <https://louisianadigitallibrary.org/islandora/object/lsu-sc-mmf:59>

Finding Life in Dead Plants: Exploring Herbaria Through BHL. (2020, January 16). *Biodiversity Heritage Library*. Erişim: 09.07.2023. <https://blog.biodiversitylibrary.org/2020/01/finding-life-in-dead-plant.html>

Historical Anatomies, Eagle. (t.y.). Erişim: 09.07.2023. https://www.nlm.nih.gov/exhibition/historicalanatomies/Images/1200_pixels/eagle_41.jpg

Maria_Merian_Metamorphosis_Insectorum_Surinamensium. (t.y.). Erişim: 09.07.2023. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0f/Maria_Merian_Metamorphosis_Insectorum_Surinamensium_MIA_P18717.jpg

Otto Brunfels. (t.y.). Erişim: 09.07.2023. https://historicexhibits.lib.iastate.edu/botanists/otto_brunfels.html

Pumpkin. (t.y.). Erişim: 09.07.2023. <https://library.missouri.edu/news/wp-content/uploads/sites/53/2013/09/hs-pumpkin-large-768x520.jpg>

Ulisse Aldrovandi Herbarium. (t.y.). Erişim: 09.07.2023. <https://sma.unibo.it/en/the-university-museum-network/botanic-garden-and-herbarium/collections/ulisse-aldrovandi-herbarium>

Vienna Dioscurides. (2023). Wikipedia. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Vienna_Dioscurides&oldid=1158897717

What is a Bestiary? (t.y.). The Aberdeen Bestiary. Erişim: 09.07.2023. <https://www.abdn.ac.uk/bestiary/what.php>

Wight, C. (t.y.). *Illuminated Manuscripts* [Text]. The British Library. Erişim: 09.07.2023. <https://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/ILLUMIN.ASP?Size=mid&IllID=58436>